

GROEN VAN PRINSTERER.

† 19 Mei 1876.

Dr H. Smitskamp, Wat heeft Groen van Prinsterer ons vandaag te zeggen?
Uitvoerig ingeleid door Dr H. Colijn.
D. A. Daamen U.M.N.V. 's-Gravenhage 1945.

De belangstelling voor Groen van Prinsterer en zijn arbeid is in den oorlogstijd sterk gegroeid. De oorlogstijd bracht aan den eenen kant met zich mede een loslaten van de principieele grondslagen van het leven, hij liet zien de voosheid van het alleen nog maar uit traditie staan op die grondslagen terwijl ze in wezen reeds lang door velen waren losgelaten. Maar aan den anderen kant bracht de oorlogstijd ook een verdiepte belangstelling voor de beginselen en een met intenser kracht daaruit leven. Die vuil was werd in den oorlogstijd met groote haast nog voller, maar die rechtvaardig was ontplooid ook met groter kracht meer rechtvaardigheid, naar de wet van het koninkrijk Gods.

Voor den oorlog werd soms heftig gedebatteerd over de staatkundige vraagstukken zonder dat de samenhang met de dieper liggende beginselen werd gezien. Maar toen het politiek debat in pers en Staten Generaal was gesmoord, en de politieke houding in den smeltkroes van de bezetting werd beproefd, kwam er bezinning op de beginselvragen. En daarbij werd vooral teruggerepen op Groen van Prinsterer. Zeer terecht. Want Groen van Prinsterer, de grondlegger van de anti-revolutionaire staatsleer, opgebouwd tegenover de leer der revolutie, die in beginsel reeds lang bestond, maar sinds de Fransche revolutie het heerschende staatkundige systeem werd, waartegenover dan ook het anti-revolutionaire systeem werd geplaatst, dat natuurlijk in beginsel ook reeds lang bestond — Groen van Prinsterer is steeds geweest een man van krachtig principe. Hij zou nooit, om maar de massa te trekken, iets van zijn grondstellingen laten varen. Hij zou nooit erop uit gaan om veel stemmen te verwerven ten koste van het beginsel. Hij zou nooit allerlei, den volke welgevallige, leuzen aanheffen, teneinde met behulp van de stemmen des volks een partijmachtsapparaat te vormen om zijn wenschen door te zetten. Den zegen verwachtte hij niet van het groote getal, maar van het beginsel. Ja, den zegen, want hij hoopte niet op succes maar op zegen, zegen van het Woord, wanneer in trouw daarvan getuigd wordt.

Dr Smitskamp heeft een goed werk gedaan met de uitgave van het hierboven genoemde boek. Hij laat inderdaad zien dat Groen ook vandaag nog actueel is. Het „vandaag“ in den titel van het boek is eigenlijk 1941, d.w.z. oorlogs- en bezettingstijd. De uitgave werd echter verboden door de bezettende macht. Pas in 1945 kon het werk van de pers komen. Maar het heeft niets van zijn actualiteit verloren. Want de geest der revolutie, waartegen Groen zich teweere stelde, beheerscht ook het na-oorlogse staatsbestel.

Na een inleiding van Dr H. Colijn, „één van de laatste, voor de pers bestemde publicaties“ van dezen staatsman, volgt een beknopt overzicht van Groens leven. Hoofdstuk II beschrijft wat Groen verstaat onder de revolutie, n.l. „de stelselmatige omkeering van begrippen, waardoor in plaats van de ordeningen Gods, de eigenwijsheid en willekeur van den mensch ten grondslag van Staat en Maatschappij van regt en waarheid, gelegd wordt“. Deze revolutie komt voort uit ongelooft. Zij verkondigt de rechten van den mensch. Vooral zijn recht op vrijheid. „Vrijheid van denken, ook van handelen. Oppermacht van het verstand, ook van den wil. Onbedorvenheid van de rede, ook van het hart“. Wie, die dit leest, denkt niet aan de humanistische normen van barmhertigheid, gerechtigheid en naastenliefde?

En als we Groen lezen over de toepassing van de revolutie in de praktijk (hoofdstuk III), waarbij steeds het welzijn van den staat alles beheerscht, dan worden we onmiddellijk beïnvloed naar het nationaal-socialisme, en ook..... naar het in ons land thans geldende nationale belang.

Inzake de school meent de revolutie dat de Staat „het regt en de plicht heeft om, naar eigen goedvinden en inzicht, de volksopvoeding te bestieren. Dat er, in het belang der eenheid van den Staat, eenheid ook van nationaal onderwijs behoort te zijn, en dat deze eenheid niet mogelijk is, zoo men niet, zonder op regten en gewetensbezwaren van de Kerk of van de ouders te letten, voor het verpand zijn der kinderen van alle kerkgenootschappen op dezelfde volksscholen zorg draagt“. Een ideaal, dat nog steeds nagestreefd wordt door vele

voorzitters van de openbare school die de nationale school bij uitnemendheid wordt geacht, waaraan vele Hervormden dan nog verbinden de gedachte van de Hervormde kerk als de nationale volkskerk.

Tegenover christenen, die meenen dat het christendom met de politiek niets te maken heeft — een verschijnsel dat zich in onze dagen weer heel sterk voordoet onder Barthiaanschen invloed —, kiest Groen zeer krachtig positie (hoofdstuk V De roeping van den christen). Een zesde hoofdstuk, getiteld: In vaderlandschen zin, behandelt verschillende onderwerpen in verband met het Nederlandsche politieke leven, o.a. Nederlands staatsbestel, Beginselen en partijen, Samenwerking en isolement, terwijl een slothoofdstuk tot titel draagt: Vooruitzicht.

Wie niet in de gelegenheid of niet in staat is om de werken Groen zelf te lezen en te bestudeeren, vindt hier een schat van staatkundige wijsheid in de lijn der Schrift, geput uit Groens oeuvre.

De bewerkter heeft de copie gelaten zooals zij in 1941 was. Eenzijdig is dat te begrijpen, anderzijds is het te betreuren. Niet alleen hoogst interessant, maar ook bijzonder leerzaam is wat Groen geschreven heeft over de door den geest der revolutie beheerschte politiek van Duitschland van de vorige eeuw — waarvan onze eeuw de voortzetting heeft gezien in 1914 en onder Hitler —. Ik denk aan de brochures: La Prusse et Les Pays-Bas (Pruisen en Nederland) en L'empire prussien et l'Apocalypse (Het Pruisisch imperium en de Openbaring), alsmede aan verschillende stukken in: Parlementaire studiën en Schetsen, en in: Nederlandsche Gedachten (tweede serie, over den Fransch-Duitschen oorlog van 1870).

Sprekende citaten uit deze geschriften zouden nog veel minder dan het nu gebodene genade gevonden hebben in het oog van den bezetter. Maar na de bevrijding hadden ze toch een prachtig hoofdstuk van dit boek kunnen vormen, ook voor het huidige volkenleven niet zonder betekenis.

Voorts, zou in onze dagen ook zeer wel op zijn plaats zijn geweest wat Groen geschreven heeft over de democratie, waarin zoozeer geroemd wordt, maar die in wezen toch revolutionair is. (vgl. De Reformatie 24 Aug. 1945).

Moge Dr Smitskamp ook over deze dingen het licht van Groen nog eens laten schijnen.

M.i. is het van groot belang dat in a. r. kring meer wordt teruggerepen op Groen. Er is in dien kring wel eens meer „rekening gehouden met de praktijk“ dan mij lief is, om het maar heel zacht te zeggen. Echter, als we beginselvast zijn, dan zijn we tegelijk zeer praktisch. Beginsel en praktijk zijn geen tegenstellingen. Het meest praktisch is een zuivere naleving van het beginsel. Want Gods ordonnantien voor het leven passen daar precies bij. Die zijn zoo praktisch als het maar eenigzins kan. Groens geschriften kunnen ons helpen om dat te verstaan en te zien.

Sappemeer.

B. JONGELING.

GRONINGER BRIEVEN

Amice frater.

Een simpel courantenbericht kan ons plotseling heel den gang van een gewichtig tijdperk der historie voor den geest roepen.

Ik las, dat het Italiaansche volk zal stemmen over de vraag of het een republiek wil dan wel een koninkrijk, en dat de koninklijke familie het geraden vond naar Zwitserland te gaan.

Toen dacht ik aanstonds aan de dagen van Cavour, die Italië's eenheid wrocht en de grootheid van het huis van Savoye.

Maar ook tegelijk aan Von Bismarck, den man, die de eenheid van Duitschland tot stand bracht en de grootheid diende van het huis van Hohenzollern.

En aan den derden speler op het groot politiek toneel van het midden der vorige eeuw: Napoleon III.

Het waren dagen van geweldige betekenis voor Europa. Dagen van de zege van een volkenrecht, dat alle christelijk beginsel had uitgeschied, de dagen van het revolutionaire volkenrecht zonder beginsel, zonder geweten, alleen lettend op het feit. Eerst: hoe brong ik het tot stand, waarbij alleen het succes regeerde en geen middel werd ontzien. En als dan het feit was tot stand gebracht dan gejuich allerwege over de genialiteit van wie het te voorschijn tooverde en een aanvaarding ervan door alle machthebbers, die dan spraken van het „fait accompli“; het eenmaal tot stand gekomen moest worden aanvaard. Men zweer alle beginsel af en boog slechts voor de feiten.

Het is verklaarbaar, dat een Fransman, Royer Collard, toen zeide: ik ken niets dat meer minachtung verdient dan een feit. Wat juist kan zijn, als beginselen voor feiten moeten wijken. Wijken zij?

Temidden van zulke revolutionaire dagen, dagen van afval over heel de linie, ook in den kring der geloovige christenen, spaart God de Heere meer dan eens. — moet ik niet zeggen altijd? — enkele mannen, soms één man, die voor

de eere van God en de gehoorzaamheid aan Zijn Woord getuigt. Daar zullen tot het laatst der dagen toch de twee getuigen zijn.

Zij worden gescholden, zij houden vol; zij worden gehoond en bespot, zij zwijgen niet. Men slaat hen gaarne neer. Zij weten van geen wijken. Zulk een getuige was er ook toen in de dagen van Cavour en Napoleon en Von Bismarck, mannen, die hun tijd weerspiegelden.

Tolstoi moge ongelijk hebben als hij de groote mannen-janklaassenpoppen noemt, aangezien zij aan den loop der dingen toch niets veranderen, en Richelieu evenzeer als hij meende, dat wanneer men Luther tijd had vergiftigd er van heel de Reformatie niets ware terecht gekomen, dit is zeker, dat de groote revolutionaire staatslieden een fundament moeten vinden in den afval der volkeren. En zoo was het toen.

Maar in die dagen was er ook een profeet, die sprak in den Naam des Heeren; sprak niet alleen voor zijn eigen land, maar wiens stem weerklonk ook door Europa, al werd er niet dan met woede naar geluisterd. Het was onze Groen van Prinsterer.

Met onvergelyklijke taaiheid hield hij vol tegen allen tegenstand in. Hij waarschuwde, hij wees op de vergissing der valschce profeten onder de belijders van den Christus, die de politiek van Von Bismarck toewijchten, omdat hij een oordeel Gods zou voltrekken en het „protestantisme“ voordeel bieden zou.

Hij protesteerde tegen het revolutionaire werk van Cavour en boezemde hij het Ultramontanisme ook tegenstand en Rome's dwaalleer weersprak, hij nam het op voor de politieke rechten van den Paus, toen Cavour hem Rome ontstaf.

Hij wees het boos karakter van diens politiek aan.

Maurice Paléologue, die in zijn fraaie werk over Cavour hem noemt en toewijcht als de groote realist erkent het toch ook: Cavour wist rondom Victor Emmanuel te verenigen alle elementen der revolutie van het nationalistisch Italië. Het nationalistisme was de vinding van de Fransche revolutie, het groote middel voor den eersten Napoleon. Ook voor den derden, van wien een zijner ministers zeide: de keizer heeft onbegrensde begeerten, maar geringe talenten; hij wil het buitengewone en bereikt het buitensporige. Man, zooals zijn raadslieden met eenige verwondering opmerkten: zonder geweten.

Cavour kende ook geen enkel gewetensbezwaar en zijn zedeloze vorst nog minder. Het doel was alles. Op de middelen kwam het niet aan. Cavour gebruikte alle revolutionairen en bedotte ze ook weer op zijn tijd, tot den veel geroemden Garibaldi toe.

En met Napoleon dreef hij een wrede spel, hem telkens drijvend in een weg van onrecht en bloed. Als het de eenheid van Italië slechts diens kon. En hij slaagde. Hij had succes. En werd in Europa toegejuicht en bewierookt. De groote Cavour —

Daarna volgde Bismarck. Nog groter genie, nog geweldiger. In zijn particulier leven zeker heel anders dan Cavour, zooals Wilhelm anders was dan Victor Emmanuel.

Maar als het de grootheid van Pruisen betrof, dus zei Bismarck, dan kon ik geen recht. De roem van het vaderland en het vorstenhuis ging boven alles. Dan was er geen wet Gods, die enig middel kon keeren. Zoo overweldigde hij Hannover, zoo dwong hij Denemarken om Sleeswijk-Holstein af te staan. Zoo dreef hij zelfs tegen den zin van zijn vorst tot den broederkrijg met Oostenrijk, sloot, om dat te dwingen Duitschland los te laten, een verbond met Cavour, en steunde de revolutionairen in Hongarije.

Cavour roemde: Italië en Duitschland zijn één in hun pogen tot het verkrijgen der eenheid. En zij beheerschen Europa's lot.

Nu hadden de mannen, die eens den grooten Von Stahl volgden, de conservatieven in Duitschland, vrienden ook van Groen, heftig geklaagd, toen Cavour bezig was Italië te overweldigen.

Maar nauwelijks begon Bismarck op dezelfde wijze of zij zwegen. En toen deze succes op succes boekte, den eenen krijg na den anderen won, die man van bloed en ijzer, toen juichten zij hem toe. Toen kon niemand in vereering voor dezen grooten man hen overtreffen.

„En deze vereering groeide nog, toen Bismarck, zijn listige spel met Napoleon beëindigend, Frankrijk overmocht en den grooten oorlog van 1870—71 schitterend had gewonnen.

Het Fransche volk werd toen vergeleken met de Amelekieten, wien eindelijk voor zijn wanslachten het oordeel Gods trof en Duitschland was door de Voorzienigheid geroepen dat oordeel te voltrekken.

Voor critiek was geen plaats. Alleen — bij Von Gerlach. En een weinig bij Dr Fabri.

Engeländ hield zich neutraal. Tot zelfs Gladstone verdedigde deze neutraliteit, hoezeer zijn tegenpartij Disraeli er op wees, dat met deze Deutsche politiek een revolutionair tijdperk in het volkenrecht inzette, dat slechts een begin zoude zijn van veel meer.

Ten onzent was er bij de belijders van den Christus zoo goed als niemand, die de groote gevaren van Bismarcks politiek inzag. Men dacht dat het protestantisme er bij zoude winnen. Dus bijv. Bronsveld, toen ook al door zijn anti-papisme verblind.

Alleen Groens stem weerklonk, waarschuwend, getuigend. Hij richtte zich tot zijn Duitse vrienden, in die bekende werkjes over Pruisen en de Openbaring.

Hij wees op hetgeen een Duitse schrijver zelve had gezegd: dat in het leven van Europa zich factoren verwoordden, die denken deden aan het boek der Openbaring in de tekeningen van den antichrist.

Groote verantwoordiging bij de vrienden in Duitschland. Bismarck zoude dan de antichrist zijn.

Daarom schreef Groen toen de brochure: l'Empire Prussien et l'Apocalypse.

Een scherpsnijdend en toch zeer beheerscht betoog.

Hij wees op het feit, dat Bismarck de Christelijke beginselen voor het volkenrecht afgeheel liet varen. Dat hij de revolutionaire politiek van Napoleon, die hij als keizer van Frankrijk bestred, geheel volgde en voortzette. Hij waarschuwde dat verlaten van den weg van het Woord voor Europa niet dan onheil kon brengen.

Het succes mocht aan den kant van de geweldenaars zijn, op dat moment, tijdelijk, men mocht niet vergeten wat Von Stahl ook reeds had gezegd: de zedelijke wetten beslissen op den duur het lot der volkeren. „Il y a dans l'histoire